

KARADENİZ

2022 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA
BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editörler
ÖZGÜR TÜFEKÇİ
FEVZİ KIRBAŞOĞLU

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

KARADENİZ

2022 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editörler
ÖZGÜR TÜFEKÇİ
FEVZİ KIRBAŞOĞLU

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Özgür Tüfekçi

Doç. Dr. Tüfekçi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi Müdürü ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Aynı zamanda, İngiltere merkezli bir düşünce kuruluşu olan CESRAN International'ın (www.cesran.org) kurucusu ve Genel Direktörüdür. Sheffield Üniversitesi'nden Uluslararası İlişkiler yüksek lisans derecesi ve Coventry Üniversitesi'nden Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler doktora derecesi almıştır. Başlıca araştırma alanları Avrasyacılık, Ulus İnşası, Milliyetçilik Teorileri, Jeopolitik Kuramlar ve Yükselen Güçlerdir.

Fevzi Kırbaoğlu

2015 yılında Atatürk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. 2019 yılında yüksek lisans öğrenimini Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda tamamladı. 2021 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Arş. Gör. olarak görev yapmayı sürdürmektedir.

KARADENİZ:

2022 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

KTÜ-SAM Kitapları 3

www.ktu.edu.tr/sam

ISBN: 978-605-2271-60-5

© 2023 Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları

1. Baskı: Aralık 2023, Trabzon

Kapak Tasarımı / Sayfa Düzeni

KTÜ Stratejik Araştırma Merkezi

Baskı: KTÜ Matbaası, TRABZON

Tel: 0462 377 21 43

Adres: KTÜ Yayınları Satış Bürosu

Tel: 0462 377 22 32

Üniversiteler Yayın yönetmeliğinin 6. maddesine göre bu eserin bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazarlara aittir.

Bu eserin herhangi bir kısmının izinsiz ve kaynak gösterilmeden alıntılanması, internet sitelerinde yayınlanması, pdf ya da kitap şeklinde parayla satılması yasaktır. Aksi eylemde bulunanlar telif hakları yarasından doğan tüm yükümlülükleri peşinen kabullenmiş sayılırlar.

KARADENİZ:

2022 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler

Editörler: Özgür Tüfekçi & Fevzi Kırbasoğlu

İçindekiler

TAKDİM	8
1. BÖLÜM: Bölge Ülkelerinin 2021 Görünümü	
Girişimci ve İnsani Dış Politika Işığında Türkiye: 2022.....	13
RUKİYE PATAN	
Barış ve Çatışma İkileminde Çözüm Arayan Azerbaycan: 2022.....	48
HÜLYA KINIK	
Bulgaristan için Zorlu 2022 Yılı: Ukrayna Savaşı ve İç Politikada Çalkantılar	72
VAHİT GÜNTAY	
2022 Gelişmelerinin Ermenistan İç ve Dış Politikasına Yansımaları	94
MUHARREM BAYRAK	
Batı ile Birleşme Sürecinde Gürcistan: 2022.....	136
HASAN YILMAZ	

Savaşın ve Ekonomik Krizin Gölgesinde Moldova: 2022 .. 182

NÜKHET GÜNTAY

Tarihin Etkisinde, Savaşın Sınırında Romanya: 2022 211

EDA TUTAK

2022 Ukrayna Savaşı Sonrası Rusya: İç-Dış Politikada ve
Ekonomi Alanındaki Değişimler 247

MELTEM HASANÇEBİ ve FEVZİ KIRBAŞOĞLU

Ukrayna'da Direnişin Bir Yılı: 2022 285

ADNAN SEYAZ

Yunanistan: 2022 315

GÖKHAN ÖÇALAN

2. BÖLÜM: Uluslararası Aktörler ve Geniş Karadeniz Havzası

ABD'nin Karadeniz Politikası, 2022: Amerikan İstisnacılığı
Üzerinden Bir Okuma 354

MURAT ÜLGÜL

NATO'nun Geniş Karadeniz Havzasındaki Rolü 386

KEMAL GÖKÇAY ve MURAT ÇEMREK

Karadeniz Havzasının Güvenliğinde Çin'in Rolü: Türkiye ile
Olası İş Birliği Unsurlarının Etkisi 406

MÜGE YÜCE

Avrupa Birliği'nin Doğu Ortaklığı Politikası: 2022
Gelişmeleri Işığında Bir Değerlendirme 425

FEVZİ KIRBAŞOĞLU ve MELTEM HASANÇEBİ

3. BÖLÜM: Geniş Karadeniz Havzasında Sınırşan Sorunlar

2022 Rusya-Ukrayna Savaşı'nda Rol Alan Muharip Devlet
Dışı Aktörlerin İncelenmesi 448

AHMET ATEŞ

Geniş Karadeniz Havzasında Sınır Aşan Sorunlar: Avrupa
Enerji Krizi 469

ANIL ÇAĞLAR ERKAN ve AYÇA EMİNOĞLU

Rusya Federasyonu'ndaki Kısmi Seferberlik Kararı: İş
Dünyası ve İnsan Kaynakları Yönetimi Açısından Bir
Değerlendirme 516

MUHAMMET NEGİZ ve NİMET KALKAN

YAZARLAR 569

TAKDİM

Karadeniz: 2022 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler yayın serisi üçüncü yılında hem bölgesel hem de küresel gelişmelere odaklanarak bölge ile ilgilenen araştırmacılar için bir başvuru kaynağı olma hedefini bu yılda devam ettirmekte.

Oldukça yoğun gündem içerisinde çok büyük bir emeğin ürünü olarak sizlerle buluşan ve 2022 yılının değerlendirmesini içeren eserimizde birbirinden değerli yazarlarımız çalışmalarını uzmanlıkları çerçevesinde sunarken analitik yaklaşımlarıyla birbirini tamamlayan bölümlerle kitaba bütüncül bir perspektif katmaktadırlar.

2022 yılında Karadeniz Havzasındaki gelişmelerin ele alındığı bu kitapta on yedi makale yer almaktadır. Üç bölümden oluşan kitabımızın ilk bölümünde havzadaki ülkelerden onunun 2022 yılında yaşadıkları süreçler masaya yatırılırken; ikinci bölümde uluslararası aktörlerin havzaya yaklaşımları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise nispeten daha bağımsız makalelerle Karadeniz havzası farklı açılardan incelenmekte ve okuyucuya ilk iki bölümdeki makaleleri analitik olarak birleştirebilecekleri alan sunulmaya çalışılmaktadır.

Birinci bölüm Rukiye Patan'ın Türkiye'nin iç ve dış politika alanında ve ekonomik kapasitesinde önemli gelişmelerin gerçekteştiği bir yıl olan 2022'yi değerlendirdiği "*Girişimci ve İnsani Dış Politika Işığında Türkiye: 2022*" başlıklı çalışma ile başlamaktadır. Akabinde Hülya Kınık Azerbaycan'ın 2022 yılında genel görünümü üzerine bir çerçeve sunma amacı

taşıyan “Barış ve Çatışma İkileminde Çözüm Arayan Azerbaycan: 2022” makalesi; Vahit Güntay “Bulgaristan için Zorlu 2022 Yılı: Ukrayna Savaşı ve İç Politikada Çalkantılar”; Muharrem Bayrak “2022 Gelişmelerinin Ermenistan İç ve Dış Politikasına Yansımaları”; Hasan Yılmaz “Batı ile Birleşme Sürecinde Gürcistan: 2022”; Nükhet Güntay “Savaşın ve Ekonomik Krizin Gölgesinde Moldova: 2022”; Eda Tutak “Tarihin Etkisinde, Savaşın Sınırında Romanya: 2022”; Meltem Hasançebi ve Fevzi Kırbaşoğlu “2022 Ukrayna Savaşı Sonrası Rusya: İç-Dış Politikada ve Ekonomi Alanındaki Değişimler”; Adnan Seyaz “Ukrayna’da Direnişin Bir Yılı: 2022”; Gökhan Öçalan “Yunanistan: 2022” başlıklı makaleleriyle havza ülkelerini ele almaktadırlar.

İkinci bölümde ise havzanın dışındaki aktörlerin havza ülkelerine yaklaşımları ve politika oluşturma süreçleri Murat Ülgül’ün “ABD’nin Karadeniz Politikası, 2022: Amerikan İstisnaclığı Üzerinden Bir Okuma”; Kemal Gökçay ve Murat Çemrek’in “NATO’nun Geniş Karadeniz Havzasındaki Rolü”; Müge Yüce’nin “Karadeniz Havzasının Güvenliğinde Çin’in Rolü: Türkiye ile Olası İş Birliği Unsurlarının Etkisi” ve Fevzi Kırbaşoğlu ve Meltem Hasançebi’nin “Avrupa Birliği’nin Doğu Ortaklığı Politikası: 2022 Gelişmeleri Işığında Bir Değerlendirme” başlıklı makaleleriyle incelenmektedir.

Son bölümde ise ilk iki bölümdeki makaleleri tamamlayıcı ve birleştirici olarak Ahmet Ateş “2022 Rusya-Ukrayna Savaşı’nda Rol Alan Muharip Devlet Dışı Aktörlerin İncelenmesi”; Anıl Çağlar Erkan ve Ayça Eminoğlu “Geniş Karadeniz Havzasında Sınır Aşan Sorunlar: Avrupa Enerji Krizi”; Muhammet Negiz ve Nimet Kalkan “Rusya Federasyonu’ndaki Kısmi Seferberlik Kararı: İş Dünyası ve İnsan Kaynakları Yönetimi Açısından Bir Değerlendirme” makaleleriyle elinizdeki eserin tamamlanmasını sağlamışlardır.

Yıllık mahiyetinde hazırlanan çalışmanın bu sayısının yayımlanması hususunda yazılarıyla katkıda bulunan değerli yazarlarımıza ve kitabımıza teveccüh gösteren saygıdeğer okurlarımıza teşekkür ederiz.

DOÇ. DR. ÖZGÜR TÜFEKÇİ
KTÜ-SAM Müdürü

ARŞ. GÖR. FEVZİ KIRBAŞOĞLU
KTÜ-SAM Araştırmacı

Trabzon - Ekim 2023

Bölge Ülkelerinin
2022 Görünümü

1. BÖLÜM

SAVAŞIN VE EKONOMİK KRİZİN GÖLGESİNDE MOLDOVA: 2022

Nükhet Güntay

[Doktora Öğr., Karadeniz Teknik Üniversitesi]

Giriş: 2022 Yılına Genel Bakış

Son yirmi yılda, kendi imkanları doğrultusunda iyi bir ekonomik performans göstermesine rağmen Moldova Avrupa'nın en fakir ülkeleri arasında yer almaktadır (Britannica, 2022). Döviz oranlarındaki dengesizlik, daralan ve yaşlanan nüfusla birleştiğinde düşük üretkenliğe neden olmakta ve bu durum sosyal yardımlara bağımlı bir toplum ortaya çıkarmaktadır. Diğer taraftan COVID-19 salgını, enerji krizi ve son olarak Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesiyle ortaya çıkan mülteci krizi ülkenin kırılganlığının yüksek olduğunu göstermiştir. Ülkede var olan yolsuzluk, belirli grup ya da kişilerin ekonomi üzerindeki etkisi, adalet ve hukukun üstünlüğüne dair politik eksiklikler ülkede demokratik yönetişimin sürdürülebilirliğini engellemektedir.

Moldova hem Ukrayna hem de Rusya ile yakın bağlantıları olan küçük, denize kıyısı olmayan ve ekonomik olarak kırılganlıkları nedeniyle Ukrayna'daki savaştan en çok etkilenen ülkelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Mültecilerin Moldova'ya akını, uzun vadeli kalkınma öncelikleri için kaynakları daraltarak ek maliyetlere sebep olmaktadır. Ayrıca gıda ve enerji ihtiyaçlarını karşılamak için ithalata aşırı bağımlı olan Moldova, Ukrayna ve Rusya'dan gıda, enerji ve emtia ithalatındaki aksamalarla karşı karşıyadır.

Moldova'nın yeni reformist hükümeti ve Cumhurbaşkanı Maia Sandu, yıllarca süregelen yolsuzluğu önleme ve Avrupa Birliği (AB) ile ilişkileri derinleştirme sözüyle 2021'den beri iktidardadır. Yeni hükümetin göreve başlamasından birkaç hafta sonra Rusya gaz fiyatlarını artırmış ve Kışinev olağanüstü bir krizle karşı karşıya kalmış, Şubat 2022'den itibaren ise Ukrayna'daki Rus kuvvetlerinin etkisiyle Moldova'nın ayrılıkçı bölgesi olan Transdinyester'de ikinci bir cephenin açılması iddiaları ile Moldova güvenlik tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır. 2022 Mayıs ayı sonuna kadar 471 bin Ukraynalı mültecinin ülkeye giriş yapmasıyla birlikte güvenlik açığı daha da derinleşmiştir. Diğer taraftan Moldova'daki bu olumsuz gelişmeler silsilesi %34 enflasyon oranıyla karamsar bir tablo ortaya çıkarmıştır (Wilson, 2022).

Moskova ile yaşanan enerji krizi tüm dengeleri bozmuştur. Rusya 1 Ekim 2022'de Moldova'nın gaz arzını %30 ve daha sonra Kasım ayında %40 oranında azaltmıştır. Birleşmiş Milletler (BM) Kalkınma Programı, ülkenin yaklaşık olarak %63'ünün enerji yoksulluğu içinde yaşamını sürdürmekte olduğunu belirtmiştir (Wilson, 2022). Bu durumdan fayda sağlamaya çalışan Moskova destekli muhalefet hükümetin istifasını isteyen protestolar düzenlemiştir.

Moldova hükümeti yaşanan tüm zorluklara rağmen seçim zamanındaki reform iddialarını gerçekleştirmeye çalışmaktadır. 2022 Haziran ayında AB aday ülke statüsü elde edilerek güven tazelenmiştir. Hükümet 2021'den beri Rus yanlısı muhalefet ve oligarklarla mücadele ederken, COVID-19 salgını ile önemli bir sınav vermiş ve günümüzde sınırında patlayan savaşla da başa çıkmaya çalışmaktadır.

2022 Yılında Siyasi Görünüm

Rusya-Ukrayna Savaşı, Moldova'da önemli bir iç siyasi dönüşümü tetiklememiştir. Şubat 2022 tarihinde yapılan, işgalden hemen önceki anketlere göre katılanların %23,7'si

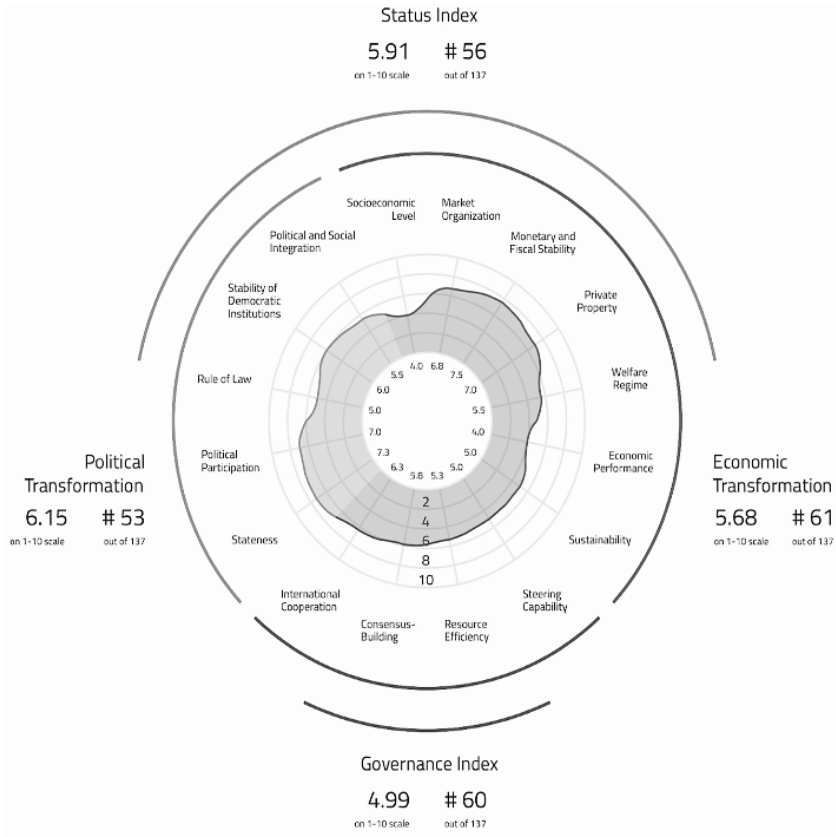
Komünist ve Sosyalist Seçim Bloğu'nu (Blocul Electoral al Comuniștilor și Socialiștilor-BECS) desteklemiş, iktidardaki Eylem ve Dayanışma Partisi (Partidul Acțiune și Solidaritate-PAS) için %20,2 destek oranı çıkmıştır (Infotag, 2022a). Nisan 2022 anketlerine göre PAS için destek %30,4 oranında, BECS için ise %28,7 oranında kalmıştır (Infotag, 2022b). Anket sonuçları düşünüldüğünde, Rusya'nın komşu bir ülkeyi işgal etmesi Moldovalı vatandaşların siyasi tercihlerinde köklü bir değişiklik reaksiyonu vermesine sebep olmamıştır.

Moldova hükümeti ve toplumu için ana tartışma konularının başında Gazprom üzerinden Rus gazına olan bağımlılık gelmektedir. Gaz, ayrılıkçı bir taraf olan Transdinyester bölgesini desteklemek amacıyla Rusya tarafından siyasi bir araç olarak kullanılmaktadır. 2022 Ekim başlarında, Ukrayna'nın Sokhranivka giriş noktası üzerinden gaz geçişini engelleyerek Moldova'ya gaz tedarikinin azaltılması bu duruma iyi bir örnektir. Ayrıca Ekim ayının ortalarında Moskova, üç Moldovalı işletmenin ihracatına devam etmesine izin vermiştir. Bu işletmelerin hepsi Moskova'yı destekleyen Shor Partisi'nin yerel yönetimlerinin kontrol ettiği bölgelerdeki kurumlara aittir. Rusya, Batı yanlısı olması ve Ukrayna'yı desteklemesine karşılık olarak dolaylı yollardan Moldova'ya baskı kurmaya çalışmaktadır. Komünistler/Sosyalistler ve Shor Partisi'nin enerji güvenliği ve buna bağlı olarak artan yaşam maliyetleri sorunlarından yararlanarak hükümete baskı yapması da bu durumun diğer bir yan etkisidir (Sanchez, 2022).

Cumhurbaşkanı Maia Sandu, COVID-19 salgını ve devam eden Rusya-Ukrayna Savaşı boyunca ülkenin sınır güvenliğini oldukça dikkatli takip etmiş, Rusya'nın politikalarına karşı direnç göstermiş ve Ukraynalı mültecilere ev sahipliği yaparak iyi yönetim ve şeffaflık benimsediğini vurgulamıştır. Ayrıca Washington, Brüksel ve Avrupalı liderlerin desteğini kazanarak ülkesini dönüştürmeye yönelik çalışmaları yürütüyor gözükmektedir.

Moldova'nın 2022 yılındaki göstergelerini ortaya koyan veriler BTI Transformation Index (2022a) tarafından Şekil 1'de derlenmiştir. Moldova'nın genel durumuna ilişkin veriye bakıldığında 137 ülke içerisinde 56. sırada konumlandırılmıştır. COVID-19 süreci ve Rusya-Ukrayna Savaşı'nın yansımaları düşünüldüğünde ülkenin ortalamanın üstünde bir performans gösterdiği söylenebilir.

Şekil 1: Moldova Ülke Raporu 2022

Kaynak: BTI Transformation Index, 2022a.

BTI Transformation Index (2022) içerisinde elitlerin piyasaya dayalı bir demokrasiyi sürdürmedeki kararlılığı/tutarlılığı

değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, Moldova'nın 2012-2022 yılları arasındaki yönetim verilerindeki skoru 5,39'dan 4,99'a düşmüştür. İdeolojik bağlantılarından bağımsız olarak Moldova'daki tüm önemli siyasi aktörler demokratik değerlere atıf yapmaktadır. Fakat uygulama da tam tersi bir eğilim gözlenmektedir. Moldova'nın yönetici elitleri yüksek oranda yozlaşmış olarak algılanmakta ve kurumsal değerlendirmeler ağırlıklı olarak olumsuzluklar içermektedir. Tüm kilit siyasi partiler ve ana akım politika yapıcılar -hem sol hem de sağ kanat- piyasa ekonomisini modern Moldova devletinin temeli olarak kabul etmektedir. Diğer taraftan önde gelen iş ve siyaset çevreleri de çıkarlarını korumak için düzenli olarak nüfuzlarını ve konumlarını kullanmaktadırlar. Örneğin; Sovyet sistemini benimseyen politikacı İlan Şor, ülkede kolektif çiftliklerin yeniden kurulmasını talep ederek Sovyet döneminde gençliklerini geçirip duygusal bağı olan yaşlıları ve daha az varlıklı nüfusun oylarını harekete geçirmeyi amaçlamaktadır. Cumhurbaşkanı Maia Sandu, Moldova siyasi sisteminden Sovyet etkisini ortadan kaldırmak ve "AB Ortaklık Anlaşması" çerçevesinde devlet kurumlarını güçlendirmeye çalışmaktadır. Moldova'da politika yapımına ilişkin anlaşmazlıklar sistemsel yapıyı etkilemekte ve ülkenin yönetim endeksindeki skorlarını düşürmektedir (BTI Transformation Index, 2022).

Moldova 2012'den günümüze düşük oranlarla da olsa ekonomik olarak iyileşme göstermektedir. Fakat Moldova'nın en yoksul kesimi, ki bu yaklaşık olarak nüfusun %40'ını kapsamaktadır, ülkenin güneyine sıkışmış ve kazançlarının sadece en temel ihtiyaçlarını karşıladığı bir ekonomik gelirle zorluklar içinde yaşamaktadır (BTI Transformation Index, 2022). BM Kalkınma Programı'nın İnsani Gelişim İndeksi'nde de Moldova'nın sıralaması iyileşme göstermektedir ancak bu çok yavaş şekilde ilerlemektedir (UNDP, 2022). COVID-19 dönemi ve sonrası küresel ekonomik sorunlar da elbette ülkeyi doğrudan etkilemiştir. Ayrıca devam eden savaş ve yaşanan son kuraklık Moldova ekonomisine önemli zorluklar getirmiştir. Moldova'nın

Ukrayna'ya yakınlığı, enerji/doğal gaz fiyatları ve arzına ilişkin belirsizlikler nedeniyle aşağı yönlü riskler yüksek olmaya devam etmektedir. Tüm olumsuzluklara rağmen büyümenin 2023'te yavaş yavaş %2,6'ya yükselmesi ve 2024 yılına kadar potansiyelin giderek artması beklenmektedir (World Bank, 2022).

Moldova'da politik sistem önceki yıllara göre, gelişmelere de bağlı olarak zayıflamıştır. Etnik olarak birçok unsuru (Moldovalı, Romenler, Ukraynalılar, Ruslar ve Gagauzlar) barındıran ülke (Britannica, 2022) tüm vatandaşların ortak bir siyasi sürece katkı vereceği güçlü bir kimlikten yoksun görünmektedir. Kimlik sorunu siyasi arenayı, parti sistemini doğrudan etkilemekte ve bu durum vatandaşların devlete bağlılık duygusunu geliştirmesini önleyici bir faktör olarak yorumlanmaktadır. Vlad Plahotniuc tarafından yaratılan Sovyet siyasi sisteminin çöküşüyle birlikte, demokratik seçimlerle başa gelen Mandu, yönetme konusunda hatırı sayılır bir karizma oluşturmuştur. Fakat bazı çıkar grupları, yasama ve hükümetin karar alma süreçlerinde önemli bir rol oynamaya devam etmektedir. Ek olarak bazı partiler (iktidardakiler dahil), siyasi kararları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olabilecek dış aktörler tarafından şekillendirilebilmektedir. Sosyalist Parti'nin ayda 1 milyon dolara kadar Rusya tarafından finanse edildiği süreçle bu durum daha iyi anlaşılabilir (Radio Free Europe/Radio Liberty, 2022a).

Maia Sandu, 2020 sonunda yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde AB yanlısı bir platformla rakibi Rus yanlısı Igor Dodon'u mağlup etmeyi başardığı Moldova'da önemli bir değişim rüzgârı başlatmıştır. Nispeten fakir bir ülke olan Moldova'da, yetersiz finansal kaynaklar ve personele sahip olan sağlık sisteminde çığır açılmıştır (Britannica, 2022). Özellikle COVID-19 salgınına karşı savunmasız yakalanan ülke, bu süreci nispeten başarılı yürütmüştür.

COVID-19 buhranı ve savaş şokunun ardından, Haziran 2022'de Moldova'ya aday ülke statüsü verilmesi iktidar partisi için oligarkların etkisinin azaltılması ve Rus yanlısı toplumun kendine çekilmesi için çok önemli bir fırsat sunmuştur (Brzozowski, 2022). Ülkenin gelişmesi adına, reformların hayata geçirilme sürecinin önündeki engelleyici faktörler karşısında en önemli adım olarak nitelendirilmiştir (Demianenco, 2022). Bu rüzgârı arkasına alan hükümet "2023-2025 Ulusal İstihdam Programı" çerçevesinde kadınların istihdam oranını %4 oranında arttırmayı vurgulamıştır. Kayıt dışı istihdamın azaltılması, ekonomik birimlerin kayıt dışı sektörden kayıtlı sektöre geçişi, dijitalleşme ve otomasyonun optimize edilmesi gibi birçok alanda ülkenin gelişimi için gerekli reformların hayata geçirilmesine yönelik kararlar ön plana çıkarılmıştır (Moldpres, 2022a).

Adalet Sistemi ve 2022 Yılı

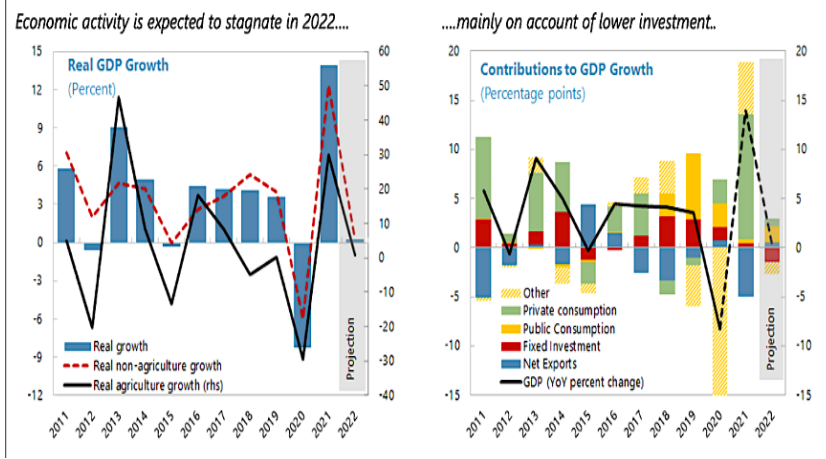
Hükümet iktidara geldikten sonra aynı zamanda yargı reformunu da başlatmıştır. Yargı sistemi Oligarşik-Sosyalist çerçevede sürdürülürken, yozlaşmayı engellemek için hükümet tarafından birtakım adımlar atılmıştır. Eski bakan olan Dodon, yolsuzluk ve vatana ihanet gibi suçlamalarla Mayıs 2022'de ev hapsine alınmıştır (Euronews, 2022). ABD, Ekim 2022'de Plahotniuc, Shor ve diğer yedi eski meclis üyesi kişiyi Moldova'nın siyasi ve ekonomik kurumlarını ele geçirmek ve yozlaştırmakla, Rusya'nın küresel nüfus kampanyasının araçları olarak hareket etmekle suçlamıştır (U.S. News, 2022). Bu konudaki ithamları değerlendirmek için hükümet Yüksek Hakimler Kurulu, Savcılar Yüksek Kurulu ve Ulusal Adalet Enstitüsü'ndeki gelişmeleri ele almak için ön inceleme başlatmıştır. Moldova asıllı ABD'li avukat yardımcısı Veronica Dragalin, Haziran 2022'de "Yolsuzlukla Mücadele Savcılığı" kurumunun başsavcısı olarak seçilmiştir (Ernst, 2022).

23 Eylül'de parlamentonun ezici bir çoğunluğu, 101 milletvekilinden 86'sı, yargı reformunun gerçekleştirilebilmesi

adına anayasanın tekrardan düzenlenmesi için oy kullanmıştır. Yüksek Adalet Divanı'nda görev yapan hakimlere uygulanan kısıtlamaları kaldırmak ve Yüksek Yargıçlık Konseyi'nin yetkilerinin net şekilde belirlenmesi üzerine reformun yapılması için başvuru yapılmıştır. Bu kapsamda Yargıçlar Konseyi, yargı bağımsızlığının garantörü olmuş ve üye sayısını azaltmaya dair karar alınmıştır. Hukukun üstünlüğü reformu, Natalia Gavrilița hükümetinin temel niteliği olarak sunulmuştur. Yargıçlar ve savcıların değerlendirilmesine, kamu görevlilerinin ve bürokraside ileri gelenlerin varlıklarını izleyen yolsuzlukla mücadele kurumu olan Ulusal Dürüstlük Ajansı'nın güçlendirilmesine de ayrıca odaklanılmasına vurgu yapılmıştır (Freedom House, 2022).

2022 Yılı Ekonomik Görünümü

Ukrayna'da devam eden savaş ve 2022 yılında yaşanan kuraklık Moldova ekonomisine önemli bir yük getirmiştir. Ülkeye düşük döviz girişi ve yüksek enflasyon, yatırımların azalması gibi birtakım sorunlarla hükümet başa çıkmaya çalışmıştır. Ağustos 2022'de %34,3'lük bir enflasyon oranıyla sonuçlanan yüksek gıda ve enerji fiyatlarındaki değişim karamsarlık yaratmıştır. Ukrayna'daki savaşın başlangıcından bu yana ABD doları karşısındaki %9'luk değer kaybı da mali istikrarsızlığı artırmıştır. Tablo 2'deki veriler ülkenin 2020 yılından itibaren ekonomik olarak zor bir süreçten geçtiğini göstermektedir. Yükselen enflasyon, satın alma gücünü negatif yönde etkilemiş ve bu durum yaşam kalitesinin daha da bozulmasına neden olmuştur. Küresel olarak artan gıda ve enerji fiyatları Moldova'daki yüksek enflasyonu ayrıca etkilemiştir. Moldova'nın Rusya kanadında enerji ithalatına ve Ukrayna kanadında gıda ithalatına olan bağımlılığı savaşın etkileri açısından ülkeyi zor seçimler yapmaya da mecbur bırakmıştır (International Monetary Fund, 2022: 16-19).

Tablo 2: Moldova: Reel Sektör Gelişmeleri

Kaynak: International Monetary Fund, 2022: 27

COVID-19 salgını ve ardından Ukrayna'daki savaşın olumsuz yansımaları Moldova'da ekonomik faaliyetlerin daralmasında önemli dönüm noktalarıdır. Fakat hükümet ekonomik krizi atlattırmak ve uzun vadeli reformlarla ülkeyi kalkındırmak için adımlar da atmaya çalışmıştır. Avrupa Konseyi'nin Moldova'ya aday ülke statüsü vermesi bu adımlardan bir tanesidir. Moldova için yeni planlanan "2023-27 Dünya Bankası Ülke Ortaklık Çerçevesi" ülkenin yeni bir büyüme modeline geçiş çabalarını desteklemeyi hedeflemektedir. Hem acil krizlere yanıt verebilen hem de Moldova'nın uzun vadeli sorunlarının çözümlenebilmesi için tasarlanan önemli bir plan böylece ajandaya dahil olmuştur. Bu sayede Moldova'nın AB üyelik sürecine de hazırlanması planlanmaktadır. Ayrıca Dünya Bankası yönetim, kurumlar ve kamu hizmetlerinin kalitesini iyileştirmeye öncelik vererek Moldova'nın kalkınma hedeflerine ulaşmasına da yardımcı olmaktadır. Moldova ve Dünya Bankası Grubu arasındaki ortaklık Moldova'nın yeni, daha sürdürülebilir ve kapsayıcı bir kalkınma ve büyüme modeline geçişini öngörmektedir. Kamu hizmetlerinin yönetimini ve kalitesini iyileştirmek, özel sektör gelişimi ve firma verimliliği için iş ortamını geliştirmek, enerji ve

tarım sektörlerinin dönüşümünü desteklemek, ülkenin krize hazırlık ve erken müdahale sistemini oluşturmak ve insan sermayesini geliştirerek ülkenin sürdürülebilir politikalar benimsemesine yardımcı olmak gibi bir takım temel hedefler plan dahilinde vurgulanmaktadır (World Bank Group, 2022).

Dünya Bankası Moldova'yı COVID-19 salgını sürecinde desteklemiş, Ukrayna'da başlayan savaşın ardından 159,24 milyon dolarlık acil müdahale desteği sağlamıştır. Bu bütçe desteğiyle savaşın olumsuz yansımalarının ve kırılanlıkların hafifletilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca banka, "Güç Sistemi Geliştirme Projesi" kapsamında ülkeye 70 milyon dolarlık bir bütçe daha ayırmıştır. Bu proje kapsamında Moldova'nın elektrik sisteminin gelecekte Romanya üzerinden Avrupa elektrik şebekesine bağlanması amaçlanmaktadır (World Bank, 2022).

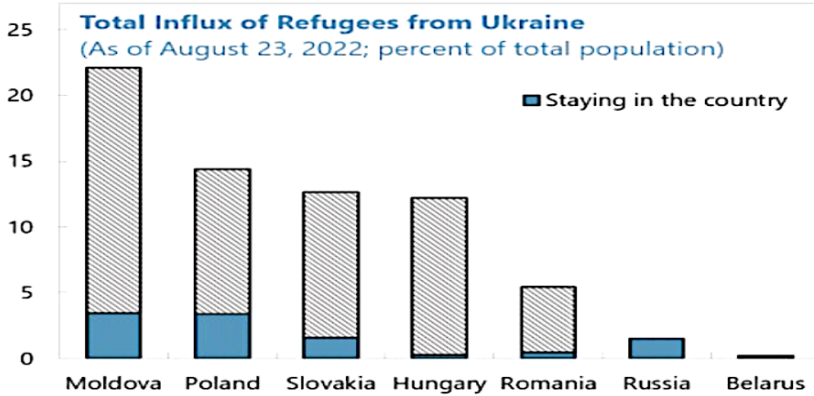
2022 Yılında Savunma ve Güvenlik Alanı

Moldova, Romanya ve ABD ile sıkı bir askeri iş birliği içerisinde ve yaklaşık olarak 6,500 askerden oluşan bir orduya sahiptir (Radio Free Europe, Radio Liberty, 2022b). Ülke, Rusya-Ukrayna Savaşı başlamadan önce AB siber savunma programında yer almış ve bu program kapsamında 8 milyon euro bütçe ayrılarak ülkenin savunma alanında gelişmesi için adımlar atılmıştır. Buna ek olarak Moldova'ya, AB'nin uydu merkezi olan SatCen istihbaratına erişim hakkı da verilmiştir (Wilson, 2022).

Moldova ordusu, Avrupa ve ABD kuvvetlerinden destek alarak yeteneklerini arttırmaya yönelik adımlar atmıştır. ABD personeli 2022 Eylül ayında, Moldova'nın Bulboaca Askeri Üssü'nde çok uluslu bir girişim olan Fire Shield 2022 Tatbikatı'na dahil olmuştur. Diğer taraftan Moldova 10-21 Ekim 2022 tarihleri arasında Rumen ve İngiliz askerleriyle birlikte 2022 Ortak Kombine Mübadele Eğitimi Tatbikatı'na ev sahipliği yapmıştır (Sanchez, 2022).

Moldova, Rusya'nın savaşı başlattıktan sonra Ukrayna'ya giden ve gelen transit geçişlerde kilit bir konumdadır ve bu gelişmeden tüm yönleriyle en çok etkilenen ülkeler arasındadır. Tablo 3'te görüldüğü üzere Moldova, Ukrayna'ya sınırı olan diğer ülkelere oranla daha çok göç de almaktadır. Coğrafi konumu, ticari ve finansal bağlantıları ve ayrıca enerji ithalatına bağımlılığı göz önüne alındığında Moldova'nın savaşın etkileri karşısında ne kadar riskli bir ülke olduğu tüm verilerde karşımıza çıkmaktadır. Satın alma gücünün aniden düşüşü, enerji güvenliğine ilişkin sorunlar ve kuraklığın tarımsal faaliyetler üzerindeki etkisi mevcut noktada ülkenin ekonomisi için zaten zorlayıcı olurken Ukrayna'daki savaşla birlikte temel riskler daha da artmıştır. Ekonomik olarak zor bir sınav veren Moldova artan mülteci akınıyla güvenlik ve savunma harcamalarını da karşılayamaz duruma gelmiştir.

Tablo 3: Ukrayna'dan Toplam Mülteci Girişi

Kaynak: International Monetary Fund, 2022: 5.

Moldova'nın yüz ölçüm olarak küçüklüğü dikkate alındığında, Moldova içinden AB'nin batı sınırına kara ulaşımının iki saatten daha kısa sürdüğü düşünüldüğünde ülke kilit bir öneme sahiptir. Sınır ve gümrük kontrollerinin sınırlı kapasitede çalıştığı ülke güvenlik zafiyetleri de içermektedir. Moldova hükümeti özellikle mal ve insan akışını yönetmek için Ukrayna

hükümeti ile karşılıklı olarak ikili görüşmeler sürdürmektedir. Deniz ticaretinin Odesa'dan ülkeye tren yoluyla yönlendirilmesi bu gelişmeler arasında yer almaktadır (Bennett, 2022). Temmuz ayında Ukrayna'dan mal taşımacılığı için Güney Moldova'dan Romanya'ya demiryolu bağlantısı açılması da bu duruma diğer bir örnektir (Moldpres, 2022b). Bu hat aracılığıyla Ukrayna, rafinelerine yönelik Moskova saldırılarından kaynaklanan zararını telafi etmek için Moldova üzerinden petrol ithalatını gerçekleştirebilmektedir. Fakat diğer taraftan Moldova hükümeti yasadışı göç, insan, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi sorunlar nedeniyle güvenliği sağlamakta zorlanmaktadır. AB sınır yardım misyonu çalışmaları kapsamında Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı Frontex, AB ile Moldova arasındaki statü anlaşmasının imzalanmasının ardından mart ayında Moldova'ya daimî askerlerini görevlendirmiştir. Ayrıca ajans Moldova hükümetine, Moskova'nın Ukrayna'yı işgal ettiği zamandan itibaren yoğun mülteci akışını kontrol etme ve yönetme amacıyla da yardımcı olmuştur. Savaş başladığından itibaren Moldova üzerinden yaklaşık olarak 10 milyondan fazla insanın Ukrayna'dan Avrupa'ya geçiş yaptığı ileri sürülmektedir ve aslında bu durum Moldova'nın güvenliğinin ne derece kırılan hale geldiğini göstermektedir (Frontex, 2022).

2022'ye Damga Vuran Rusya-Ukrayna Savaşı ve Moldova'ya Yönelik Tehditler

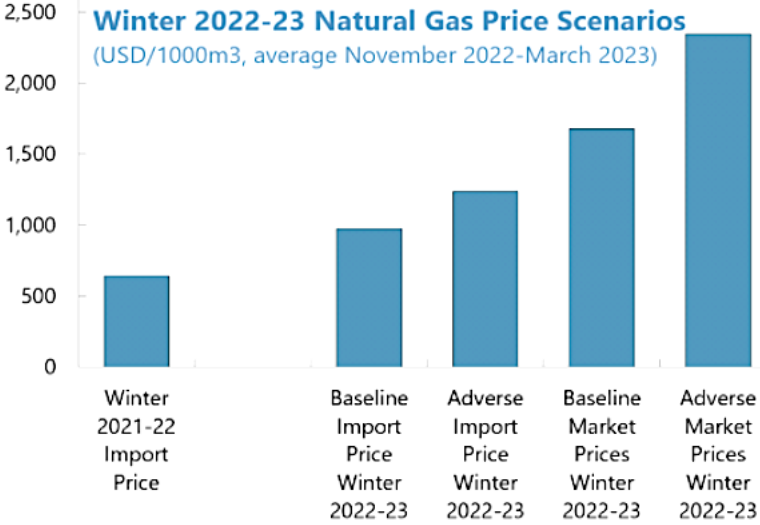
Ukrayna ile sınırı olan Moldova, 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsız bir ülke olmuş fakat kendisini hala tam anlamıyla Rusya'nın etki alanından çıkaramamıştır. Daha doğrusu siyasi, ekonomik ve kültürel çerçevede tam bağımsız olamamıştır. Ekonomik düzeyi halihazırda iç açıcı olmayan ülke, Ukrayna'daki savaş nedeniyle sahip olduğu bazı avantajları da yitirmiştir. Ağustos 2021'de göreve başlayan Başbakan Gavrilita, Moldova'nın bu savaştan ekonomik olarak Ukrayna'dan sonra en çok etkilenen ülke olduğunu belirtmesi abartıdan uzak gerçekçi bir tespittir (Cohen, 2022).

Ukrayna'nın Rusya tarafından işgalinin ilk zamanlarında Moldova'nın bu savaştan en çok etkilenecek ülkelerden biri olacağı beklenen bir durumdu. Kırım'daki Rus kuvvetlerinin Ukrayna'nın güneyine doğru ilerleyerek Mykolaiv ve Odesa kentlerine tehdit oluşturması beklentileri haklı çıkarmıştır. Moldova açısından Transdinyester merkezinde Rus askerlerinin bulunmasının yanı sıra olası bir tehdit durumunda hükümetin hem iç hem de sınır güvenliğini koruyabilecek savunma mekanizmasından yoksun olması tehdidin başka boyutlarından biri olarak hep gündemde olmuştur. Transdinyester bölgesi hem Moldova hem de Moskova hükümeti için önemli bir noktadır. Bölge, Moldova'nın Avrupa ile ekonomik ilişki kurmasında önemli bir konuma sahiptir. Transdinyester'deki şirketler Moldova'daki sistem üzerinden AB'ye elektrik, çelik ve tekstil alanlarında ihracat yapmaktadır ve bu kalemler Rusya'ya yapılan ihracatın dört katından daha fazladır (Remler, 2022). Kişinev hükümeti de bu ticaretten payını almaktadır ve Transdinyester'in ekonomik olarak öneminin farkındadır. Ayrıca hem Transdinyester hem de Moldova doğal gazını Sovyet döneminden kalma bir boru hattı aracılığıyla Rusya'dan almakta ve yine bu hat aracılığıyla gazı Balkanlara transfer ettiği için her iki bölge de boru hattının kendi bölümlerinden transit telif haklarına sahiptir. Transdinyester doğal gazının bir kısmını telif payıyla, geri kalanıysa Moldova hükümetine borçlanarak almaktadır. Moldova hükümeti bölgedeki egemenliğini kaybetmemek amacıyla Transdinyester'in borçlanmasını istemektedir. Bunun farkında olan Rusya ise Transdinyester'in ihracat endüstrisini beslemek için ihtiyaç duyduğu kaynakları analiz etmektedir. Bu açıdan bölgede, özellikle enerji kartıyla Moldova'yı da ekonomik olarak kendisine bağımlı kılmak istemektedir (SpecialEurasia, 2022).

İki bölge ile AB arasındaki gelişen ticari ilişkilerden dolayı aslında Avrupa da tüm denklemlerden etkilenmektedir. Rusya-Ukrayna Savaşı da bu durumu net bir şekilde ortaya koymuştur. Eğer Transdinyester, Ukrayna'ya karşı bir tehdit unsuru haline

gelirse hem Moldova hem AB ihracat pazarı ekonomik olarak derinden etkilenecektir. Bu sebeple Ukrayna-Rusya savaşı, Moldova'nın AB'ye katılma sürecini hızlandırmış ve Moldova, Ukrayna ile aday devlet statüsü kazanmıştır (Liboreiro, 2022). Bu gelişme Moskova tarafından olumlu karşılanmamıştır. Putin'in basın sekreteri Dmitry Peskov, Moldova'nın AB aday statüsünü almasının "Avrupa'nın kendi iç meselesi" olduğunu belirtirken bu adımın Rusya karşıtı hamleler olarak görüldüğünü de belirtmekten geri kalmamıştır (Minzarari, 2022).

Gelişmeler karşısında Moldova'nın en çok etkilendiği alan doğalgaz ithalatında yaşanmaktadır. Moldova'nın yıllık ortalama gaz tüketimi dikkate alındığında ve bu ihtiyacın Rus şirketi Gazprom aracılığı ile tedarik edildiği düşünüldüğünde Moldova açısından dengeler Rusya lehinedir. Ukrayna ile savaş içerisinde olan Rusya da doğal olarak bu kartı hep masada tutarak tehditlerini sürdürmektedir (Gavin, 2022). Moldova hükümeti Ukrayna Savaşı ile bu bağımlılıktan kurtulmanın ne kadar önemli olduğunu tecrübe etmiştir. Enerji fiyatlarında beklenenden daha keskin bir artışın yaşanması hükümetin sürekli olarak bu konuyu gündeme taşımasına da neden olmuştur. Savaşın hala sürmesi nedeniyle kışın enerji tüketimindeki artış da göz önüne alınarak Tablo 4'teki gibi fiyatlarla ilgili farklı senaryolar oluşturulmuştur. Bu senaryolar, Rusya'dan enerji arzının kesintiye uğraması baz alınarak hazırlanmıştır (International Monetary Fund, 2022: 12).

Tablo 4: 2022-23 Kış Döneminde Doğal Gaz Fiyatları Senaryosu

Kaynak: International Monetary Fund, 2022: 12.

2021-22 kış dönemindeki fiyatlar ile karşılaştırıldığında Rusya ile ilişkilerde enerjinin ne denli önemli olduğu görülmektedir. 2022-23 kış dönemindeki beklenen fiyat artışlarına bakıldığında Moldova'nın enerji güvenliği, ülkenin Rusya'dan ve ayrılıkçı Transdinyester bölgesinden gelen arza bağlı olması nedeniyle büyük tehdit altındadır. Enerji arzı açısından sorunlar, enflasyon baskısının artması ve bütçe üzerindeki ek sorunları körüklemektedir. Yükselen enflasyonla doğru orantılı olarak satın alma gücü üzerinde olumsuz etki devam etmekte, enerji güvenliği üzerindeki endişeler ülkeyle ilgili yatırımları rafa kaldırmaktadır. Moldova'nın kırılgan sosyal ve siyasi dokusu, artan yaşam maliyetleri nedeniyle oluşan toplumsal huzursuzluk ve politika kararlarına ilişkin protestoları da beraberinde getirmektedir (International Monetary Fund, 2022: 9-10).

Hükümet tarafından araştırılan alternatifler sonucunda Kişinev'i Romanya'nın Laşi kentine bağlayan 120 kilometrelik

yeni bir boru hattının inşa edilmesi kapsamında ilk adımlar 2020 yılında atılmıştı (Calus, 2020). Moldova'nın yüksek gaz ihtiyacının üçte birinden fazlasını taşıma kapasitesine sahip olan boru hattının inşaatı 2021 yılında tamamlanmıştır (International Energy Agency, 2022: 11). Ek olarak Aralık 2021'de Brüksel, Moldova'nın artan yakıt maliyetleri ile başa çıkmasına yardımcı olmak için 60 milyon euroluk fon sağlamıştı. Gelişmeler Moldova'nın 2021'den itibaren Moskova'ya olan bağımlılığını azaltma girişimlerinde bulunduğunu göstermektedir. Moskova'dan uzaklaşarak Batıya yaklaşmak için atılan adımlar önemli bir ivmeyi getirmiştir. Eski Moldova milletvekili olan Veaceslav Ioniță, "Moldova'yı Avrupa entegrasyonu yoluna zorladığı için tüm madalyaları hak eden bir kişi var ve o da Vladimir Putin"dir açıklamasıyla Rusya tehdidine vurgu yapmıştır (Gavin, 2022). Putin'in Moldova'yı denetim altında tutmaya çalışması ve özellikle Ukrayna ile savaşı süresince gaz ihracatı üzerinden baskı kurması hükümetin başka alternatifler adına motivasyonunu artırmıştır.

Ukrayna'ya işgal başladığında güney kanadında duraksayan ilerleyişin ardından Moldova'ya askeri baskı yapma seçeneği ortadan kalkınca Moskova için de enerji tehdidine yönelik motivasyon oluşmuştur. Parlametonun bütçe ve maliye komisyonunda bulunan Dumitru Alaiba; "Enerjiye en bağımlı eski Sovyet ülkelerinden olduğumuz için Rusya'dan ne bekleyeceğimizi biliyoruz. Rusya'nın beklentisi ise Moldova'nın Gazprom'a yaptığı aylık ödemelerde zorlanmasıdır." ifadeleriyle hükümetin atılan adımları beklediğini ortaya koymuştur ve ardından 1 Ekim 2022'de Rusya, Moldova'ya gaz arzını %30 oranında azaltmıştır (Reuters, 2022).

Rusya'nın Moldova'ya olan doğal gaz arzını tamamen durdurması elbette son seçenektir fakat artan fiyatlar ve enflasyon nedeniyle Moldovalılar her açıdan daha da soğuk bir kış tecrübe etmiştir. AB'nin 250 milyon euroluk destekte bulunacağını açıklaması hükümetin bütçesini düzenleme konusunda umudunu bir nebze de olsa canlandırmıştır (Wilson,

2022). Moldova uzunca bir süre Rusya'dan doğal gaz ithalatına bağlı kalacağını bilmektedir. Bu durum enerji güvenliği ve jeopolitik manevra yeteneklerinin geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Halihazırda Moldova'nın Rus doğal gazı karşısında alternatifi bulunmamaktadır ve diğer kanallardan tedarik her açıdan Rusya'ninkinden daha yüksek olacağı için ekonomik olarak hükümeti zorlamaktadır.

Ukrayna'daki savaş toplumsal olarak tüm bölgede korkuya neden olmuştur ve bu psikoloji Moldova halkını da doğrudan etkilemiştir. Güvenlik ve Savunma Girişimleri Platformu'nun düzenlemiş olduğu ankete göre Moldovalıların %21'i Rusya'nın güvenliği sağlama konusunda ülkelerine yardım edebileceğini düşünürken, %45'i Rusya'nın Moldova için güvenlik tehdidi olduğunu düşünmektedir (IPN Press Agency, 2022). Rakamlara bakıldığı zaman, Ukrayna Savaşı'ndan sonra güvensizlik ve tehdit algısının en çok hissedildiği ülke Moldova olmuştur. Çok önemli bir insani krizi de tetikleyen savaş toplumsal olarak Moldovayı derinden etkilemiştir (Ukrinform, 2022).

15 Ekim 2022'deki BM'nin Yüksek Komiserlik Programı Yürütme Komitesi'nin 73. oturumunda yapılan açıklamada Moldova kişi başına en fazla mülteci alan ülke konumundadır ve bu yoğun mülteci akışıyla karşı karşıya kalan ilk Avrupalı ülkedir (United Nations, 2022). Moldova vatandaşları kendi evlerini açmaya her zaman hazır olduğunu belirterek "kocaman bir kalbi olan küçük bir ülke" olarak BM raporlarında kayda geçmiştir (The United Nations Refugee Agency, 2022a).

BM Mülteci Ajansı'na göre mültecilerin %82'si kadın, çocuk ve yaşlı nüfusundan oluşmaktadır (Operational Data Portal, 2022). Mülteciler, Odesa da dahil olmak üzere çoğunlukla güney ve güneybatı Ukrayna'dan Moldova'ya gelmektedir. Güney Moldova'daki Palanca, 2022 yılında günde en fazla giriş yapılan geçiş noktası olurken, kuzeydeki sınır geçişlerinde de (örneğin Otaci) acil insani yardıma ihtiyaç duyan sığınmacılara cevap verilmeye çalışılmaktadır. Ukrayna'daki savaş nedeniyle mülteci

akışının kontrol edilmesi için hükümetin yaklaşık olarak 900 bin euro kaynak ayırdığı beyan edilmekte ve bu miktar halihazırda ekonomisi güçlü olmayan Moldova hükümeti için dahi bir yük oluşturmaktadır (The United Nations Refugees Agency, 2022b).

Ukrayna'daki çatışmaların başlamasından itibaren Moldova hükümeti olağanüstü hâl ilan ederek hem ekonomik hem de politik olarak ülkenin bu süreci en az zararla atlattığını hedeflemiştir. Yetkililer, ülkeye özel bir giriş ve çıkış rejimi oluşturmaya, mülteci haklarının yanı sıra ülke nüfusu ve kurumlarının korunması için özel tedbirler almaya çalışmıştır. Sığınma talebinde bulunmak isteyenler için mevcut sığınma prosedürleri geliştirilerek kabuller sağlanmıştır. Hükümet Ukrayna'dan gelecek mültecileri ve üçüncü ülke vatandaşlarını kabul etmeye elinden geldiğince hazır olduğunu beyan etmiştir (SeeNews, 2022). Merkezi bir kriz yönetimi yaklaşımı oluşturulmuş ve acil durumun başlangıcında kurulan Mülteci Koordinasyon Forumu, BM ile yakın iş birliği içinde çalışmıştır. Hükümet, Ukrayna vatandaşlarına 60 günlük olağanüstü hâl süresince Moldova'da yaşamasına ve çalışmasına da izin vermiştir. İlk olarak Şubat ayı sonlarında duyurulan ve tekrar uzatılan bu tedbir, 8 Ekim 2022'de sona ermiştir (Cone and Panayoyayos, 2022). Avrupa Parlamentosu Dış İlişkiler Komitesi, Güvenlik ve Savunma Alt Komitesi'nin yedi üyesinden oluşan grup Kişinev'de Cumhurbaşkanı Maia Sandu da dahil olmak üzere Moldova'nın üst düzey siyasi liderleri ile bir araya gelmiş ve bu görüşmeden sonra heyet Moldova halkının çok sayıda Ukraynalı mülteciye ev sahipliği yapma cömertliğinde bulunduğunu ifade etmiştir (European Parliament News, 2022). 2020'de yaşanan şiddetli kuraklık ve COVID-19 salgını sürecinden hemen sonra savaşın varlığı halihazırda ekonomisi iyi olmayan ülkede daha fazla baskı oluşturacaktır. Mülteci akını ülkenin kapasitesini zorlamaya ve gelişim için önleyici bir set olmaya kısa vadede devam edecektir (The UN Refugees Agency, 2022b).

2022 Yılında Moldova-AB İlişkileri

Haziran 2022’de Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi’nin talebi üzerine, Ukrayna, Gürcistan ve Moldova’nın AB üyeliği ile ilgili görüş bildirmiştir. Moldova hükümetinin siyasi ve ekonomik kriterler üzerinde yoğunlaşması vurgulanmıştır (Bourguignon vd., 2022: 209-211). Görüşler ayrıca Ukrayna, Moldova ve Gürcistan’ın AB müktesebatının önemli kısımlarını kapsayan Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Bölgeleri (DCFTA) dahil olmak üzere ortaklık anlaşmaları kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirebilme kapasitelerine bakılarak da değerlendirilmiştir. Avrupa Komisyonu, Moldova’nın demokrasi, hukukun üstünlüğü, azınlık ve insan hakları, ekonomi gibi konularda önemli adımlar attığını da dile getirmiştir. Kısacası ülkenin AB müktesebatına daha fazla uyum göstermek için sağlam bir temele sahip olduğu vurgulanmıştır. Fakat diğer taraftan yapılması gereken önemli ekonomik reformların hayata geçirilmesi gerektiği de belirtilmiştir (European Commission, 2022a).

2020 cumhurbaşkanlığı ve 2021 parlamento seçimlerinin ardından, bağımsızlıktan bu yana ilk kez reform yanlısı, yolsuzlukla mücadele eden ve AB’ye entegrasyon yanlısı bir yönetim anlayışının yanı sıra, yürütme ve yasama erkleri arasında da uyumlu bir ilişki gözlenmektedir. Fakat Rusya’nın Ukrayna’ya karşı yürüttüğü savaş daha önce de belirtildiği gibi Moldova üzerinde ciddi etkiler oluşturmaktadır. Yoğun mülteci akınına ve sorunlara rağmen Moldova hükümeti özellikle yargı, yönetim reformu ve ekonominin modernizasyonu ile ilgili olarak dirayet göstermektedir.

3 Mart 2022’de Moldova, resmi olarak AB üyelik başvurusu yapmıştır. Uygulamada ilk gündem maddesi Ukrayna’daki savaş olmuştur (Brzozowski, 2022). 7 Mart’ta AB Konseyi, AB Komisyonu’na başvuruya ilişkin görüşünü sunması için istekte bulunmuş, AB devlet ve hükümet başkanları, Versay’daki liderler toplantısında çıkan görüşe onay vermiştir. Moldova, 11

Nisan 2022’de siyasi ve ekonomik kriterler hakkında, 19 Nisan’da AB müktesebat başlıkları hakkında çalışmalar yapmış ve Haziran 2022’de AB aday ülke statüsünü elde etmiştir (Bourguignon vd., 2022: 213-214).

AB ile Moldova arasındaki Ortaklık Anlaşması, taraflar arasındaki ilişkileri tesis eden kapsamlı bir anlaşma olup, Moldova’nın uygulayacağı reformların uzun vadeli bir yol haritasını içermektedir (Emerson and Cenuşa, 2018). AB-Moldova Sivil Toplum Platformu bu kapsamda kurulan organlardan bir tanesidir. Her iki taraftaki sivil toplum kuruluşlarının uygulama sürecini takip etmesi ve ilgili makamlara öneriler hazırlanması amacıyla oluşturulmuştur. AB ile Moldova arasında kabul edilen Ortaklık Gündemi, DCFTA’yı uygulamak adına önceliklerin belirlenmesi için hayata geçirilmiştir. Demokrasi, insan hakları ve iyi yönetim konularına odaklanan Ortaklık Gündemi’nin kabul edilmesi; özgürlük, güvenlik, adalet, ekonomik, ticari ve sektörel alanlarında iş birliğini geliştirmek amacıyla ortaya çıkmıştır.

AB, Moldova’nın resmi sınırları içerisinde egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı göstererek, Transdinyester ihtilafının kapsamlı, barışçıl ve sürdürülebilir bir çözüm üretilerek çözümünden yana görüş bildirmiştir (Akhvlediani, 2022). Benzer konulardaki sorunların tespiti ve çalışmalar yapılması amacıyla AB, ülkeye 2017’den itibaren 160 milyon euro yardımda bulunmuştur. 4 Ocak 2022’de Avrupa Komisyonu, Moldova için yaklaşık 150 milyon euroluk yeni bir makro finansal yardımı da kabul etmiştir. AB, “Avrupa Takımı” ruhuna üye devletlerin güçlü katılımıyla politika geliştirme ve kapsamlı reformlar yoluyla desteğini Moldova için de sağlama amacı taşımaktadır (European Commission, 2022b).

Kasım 2022’de Avrupa Komisyonu Başkanı, Moldova’nın başkenti Kişinev’i ziyareti sırasında, Moldova’nın enerji güvenliğini desteklemek için ek 200 milyon euro kaynak sağlanacağını bildirmiştir (Cakmak, 2022). Doğu Ortaklığı için

Ekonomik ve Yatırım Planı çerçevesinde, ülkenin ekonomik kalkınması için özel olarak hazırlanmış geniş yatırımların yanı sıra kamu ve özel yatırımlar gibi kilit programlar için 3,4 milyar euroluk destek sağlanması da gündeme alınmıştır. Aslında bu yatırımlar AB için de önemli getirisi olan adımlardır. Tarım ülkesi olan Moldova'nın ana ticaret ortağı ve yatırımcısı AB'dir ve tarımsal gıda ürünleri ihracatının %66'sı AB pazarına yönlendirilmektedir (Papışoi, 2022). Moldova'nın toplam ticaret hacminin %53'ü AB ile ve Moldova'nın da atılacak adımlarda birliğe bağlılığı önem kazanmaktadır (European Comission, 2022b).

AB, Moldova'daki mülteci krizine yardımcı olmak için insani yardım konusunda da oldukça etili bir role sahiptir. AB'nin halihazırda sahadaki aktif insani yardım ortaklarını desteklemek için "Avrupa İnsani Müdahale Kapasitesi" hayata geçirilmiştir. Bu birim, insani yardım ortakları için Kişinev'de bir deponun kurulmasını ve çatışma nedeniyle yerinden edilmiş insanlar için AB'ye ait 1200'den fazla çadırın organizasyonunu sağlamıştır. Kargo taşıyan uçakların organizasyonu ve insani yardım malzemelerinin depolanması ve dağıtımı tamamen AB tarafından finanse edilmektedir. AB krizin erken safhasında halihazırda taahhüt edilen 5 milyon euroya ek olarak 3 milyon euroluk bir fon daha ayırarak destekleyici politikalarını göstermiştir (European Comission, 2022c).

Sonuç: 2023 Yılına Dair Beklentiler

Moldova ekonomisi COVID-19 salgınının ardından, Rusya'nın da Ukrayna'yı işgaliyle önemli bir kırılma yaşamıştır. Bu kırılma domino etkisi yaratarak ülkenin iç ve dış politikasında da büyük bir istikrarsızlık yaratmıştır. Artan enerji ve gıda fiyatlarının etkisiyle enflasyon hızla yükselmiş, zorlu piyasa koşullarının etkisiyle alım gücü de düşerek toplumsal bir etki oluşmuştur. Enerji krizi, yüksek girdi maliyetleri ve kuraklık nedeniyle 2023'te de ülke zor bir tabloyla karşı karşıyadır.

Moldova'nın enerji güvenliği, ülkenin Rusya'dan ve ayrılıkçı Transdinyester bölgesinden geçen doğal gaz arzına bağlı olması nedeniyle tehlike içindedir. Savaşın neden olduğu uzun süreli baskı nedeniyle ekonomik açığın kapatılabilmesi için 2026 yılına işaret edilmektedir.

Savaşın diğer bir yansıması olan mülteci sorunu Moldova hükümetinin üzerindeki diğer bir baskıyı oluşturmaktadır. 2023 yılında da giderek artması beklenen mültecilerle birlikte ülke kendi iç dinamikleriyle baş başa bırakılmıştır. Sosyal dokuya da etki edecek ağır bir zararla ülke karşı karşıyadır.

Enflasyon baskısının artması ve toplumsal güvenliğin daha da kötüleşmesi durumunda hükümete karşı tepkilerin artması da beklenebilir. 2022 yılı içinde Avrupa Konseyi tarafından Moldova'ya AB aday ülke statüsü verilmesi, topluma umut veren ve söz konusu krizlerin oluşturmuş olduğu gerilimleri azaltan bir ışık olmuştur. Hükümet için de bu gelişme toplumu ve ülkeyi dönüştürmek için tek itici güçtür. Moldova hükümetinin 2023'teki en önemli gündeminin savaş yanında AB ile ikili ilişkilerin geliştirilmesi yönünde olması beklenebilir. Özellikle enerji krizi ve mülteciler konusunda AB'nin aktif desteği ülke adına önemli bir motivasyon yaratmaktadır.

2023 yılı için öncelikli olarak sosyal yardım programlarının etkisini iyileştirmek, kamu hizmetlerindeki kapasite kısıtlarını ele almak, ülkenin krizden kaynaklanan finansal ihtiyaçları için dış hibeleri güvence altına almak ve yapısal reformlar dikkatle izlenecektir. AB'ye katılım gündemi kapsamındaki fon destekli programlar toplumun motivasyonunu bir nebze de olsa canlı tutacaktır.

Kaynakça

Akhvlediani, T. (2022). *Geopolitical and Security Concerns of the EU's Enlargement to the East: The Case of Ukraine, Moldova and Georgia*. Intereconomics.

- <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/4/article/geopolitical-and-security-concerns-of-the-eu-s-enlargement-to-the-east-the-case-of-ukraine-moldova-and-georgia.html> adresinden alındı.
- Bennett, V. (2022). *Moldova's Strategic Danube Port Offers a Lifeline for Ukraine*. *European Bank*. <https://www.ebrd.com/news/2022/moldovas-strategic-danube-port-offers-a-lifeline-for-ukraine.html> adresinden alındı.
- Bourguignon, J. vd. (2022). *EU Enlargement in a New Light*. *Interconomics: Review of European Economic Policy*, 57 (4), 204-231. <https://www.intereconomics.eu/pdf-download/year/2022/number/4/article/eu-enlargement-in-a-new-light.html> adresinden alındı.
- Britannica. (2022). *Moldova*. <https://www.britannica.com/place/Moldova/additional-info#history> adresinden alındı.
- Brozowski, A. (2022). *Moldova Applies for Fast-track EU Membership, joining Ukraine and Georgia*. *Euractiv*. <https://www.euractiv.com/section/europe-s-east/news/moldova-applies-for-fast-track-eu-membership-joining-ukraine-and-georgia/> adresinden alındı.
- BTI Transformation Index. (2022a). *Moldova Country Report 2022*. <https://bti-project.org/en/reports/country-dashboard/MDA> adresinden alındı.
- Cakmak, B. N. (2022). *Energy Crisis Dominates European Agenda as Winter Nears*. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/en/economy/energy-crisis-dominates-european-agenda-as-winter-nears/2734916> adresinden alındı.
- Calus, K. (2020). *Completion of Work on the Romanian-Moldovan Gas Pipeline*. *Centre for Eastern Studies (OSW)*. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2020-08-12/completion-work-romanian-moldovan-gas-pipeline> adresinden alındı.

- Cohen, D. (2022). *Ukraine's Neighbor Worried about Russian Invasion*. *Politico*.
<https://www.politico.com/news/2022/07/24/moldova-russia-ukraine-invasion-00047599> adresinden alındı.
- Cone, D. ve Panayotatos, D. (2022). *Preparing for the Unpredictable: Ensuring the Protection and Inclusion of Refugees from Ukraine in Romania and Moldova*, *Refugees International*,
<https://www.refugeesinternational.org/reports/2022/10/5/preparing-for-the-unpredictable-ensuring-the-protection-and-inclusion-of-refugees-from-ukraine-in-romania-and-moldova> adresinden alındı.
- Demianenco, A. (2022). *Moldova's Path towards a Better Future is Paved with Many Crises*. *New Eastern Europe*.
<https://neweasterneurope.eu/2022/07/11/moldovas-path-towards-a-better-future-is-paved-with-many-crises/> adresinden alındı.
- Emerson, M. ve Cenuşa, D. (2018). *Deepening EU-Moldovan Relations: What, Why and How?* *Centre for European Policy Studies*.
https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2018/09/RLI_Moldova2_Master.pdf adresinden alındı.
- European Commission (2022a). *The European Commission Recommends to Council Confirming Ukraine, Moldova and Georgia's Perspective to Become Members the EU and Provides Its Opinion Granting Them Candidate Status*.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_3790 adresinden alındı.
- European Commission (2022b). *EU-Moldova: Commission Proposes €150 Million in Macro-Financial Assistance*.
https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/eu-moldova-commission-proposes-eu150-million-macro-financial-assistance-2022-01-04_en adresinden alındı.

- European Commission (2022c). *Ukraine: EU Humanitarian Operation in the Republic of Moldova Enhances Assistance for Refugees*.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2396 adresinden alındı.
- Euronews (2022). *Former Moldovan President Igor Dodon Arrested on Suspicion of Corruption*.
<https://www.euronews.com/2022/05/24/igor-dodon-former-moldovan-president-arrested-on-suspicion-of-corruption> adresinden alındı.
- European Parliament News (2022). *The EU must Act and Step up Its Support to Moldova following the Ukraine War*.
<https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220401IPR26514/the-eu-must-act-and-step-up-its-support-to-moldova-following-the-ukraine-war> adresinden alındı.
- Ernst, L. (2022). *Moldova Brings in US Federal Prosecutor as New Anti-corruption Chief*. *IntelliNews*.
<https://bne.eu/moldova-brings-in-us-federal-prosecutor-as-new-anti-corruption-chief-246814/> adresinden alındı.
- Freedom House (2022). *Moldova*.
<https://freedomhouse.org/country/moldova/freedom-world/2022> adresinden alındı.
- Frontex (2022). *Frontex Strengthens Support to Moldova*.
<https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/frontex-strengthens-support-to-moldova-43sSie> adresinden alındı.
- Gavin, G. (2022). *Putin's War is Forcing Moldova to Escape Russia's Gas Trap*. *Politico*.
<https://www.politico.eu/article/putin-war-forcing-moldova-escape-russia-gas-trap/> adresinden alındı.
- Infotag (2022a). *Poll: In case of early elections, the same parties from the current legislation would enter the parliament*.
<http://www.infotag.md/politics-ro/298841/> adresinden alındı.

- Infotag (2022b). *Poll: In the case of early parliamentary elections, PAS can be surpassed by BCS.* <http://www.infotag.md/politics-ro/297754/> adresinden alındı.
- International Energy Agency (2022). *Moldova 2022: Energy Policy Review.* <https://iea.blob.core.windows.net/assets/dc881e93-9f82-4072-b8b4-a0d00a487f59/Moldova2022.pdf> adresinden alındı.
- International Monetary Fund (2022). *Republic of Moldova, 22(320), 5-64.* <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2022/09/28/Republic-of-Moldova-First-Reviews-Under-the-Extended-Credit-Facility-and-Requests-for-523996> adresinden alındı.
- Ipn Press Agency (2022). *Results of survey “Public perceptions of security and defense systems of Moldova”,* https://www.ipn.md/en/results-of-survey-public-perceptions-of-security-and-defense-systems-7967_1093438.html
- Liboreiro, J. (2022). *Approved! EU Countries Endorse Ukraine and Moldova as Official Candidates to Join Bloc.* *Euronews.* <https://www.euronews.com/my-europe/2022/06/23/approved-eu-countries-endorse-ukraine-and-moldova-as-official-candidates-to-join-bloc> adresinden alındı.
- Minzarari, D. (2022). *The Next War: How Russian Hybrid Aggression could Threaten Moldova.* *European Council on Foreign Relations.* <https://ecfr.eu/publication/the-next-war-how-russian-hybrid-aggression-could-threaten-moldova/> adresinden alındı.
- Moldpres (2022a). *Moldovan Governemnt Approves National Programme on Employment for 2022-2026.* <https://www.moldpres.md/en/news/2022/11/16/22008713> adresinden alındı.

- Moldpres (2022b). *Giurgiulesti-Galati Railway Segment Reopened for Goods Transport from Ukraine*. <https://www.moldpres.md/en/news/2022/07/07/22005075> adresinden alındı.
- Operational Data Portal (2022). *Moldova Protection Profiling & Monitoring Factsheet: Profiles, Needs & Intentions of Refugees from Ukraine*. <https://data.unhcr.org/en/dataviz/250?sv=0&geo=680> adresinden alındı.
- Papuşoi, C. (2022). *Moldova Eyes Closer Agri-trade Relationship with EU*. Euractiv. <https://www.euractiv.com/section/agriculture-food/news/moldova-eyes-closer-agri-trade-relationship-with-eu/> adresinden alındı.
- Radio Free Europe, Radio Liberty (2022a). *Moldovan President Hails U.S. Move to Sanction Moldovans, Russians Over Political Interference in Her Country*, <https://www.rferl.org/a/moldova-sandu-welcoms-us-sanctions-political-interference/32102595.html> adresinden alındı.
- Radio Free Europe, Radio Liberty (2022b). *Defense Minister says 90 Percent of Moldova's Military Equipment is Outdated*. <https://www.rferl.org/a/moldova-military-defense-outdated-underfunded/32095231.html> adresinden alındı.
- Remler, P. (2022). *Transdnistria, Moldova, and Russia's War in Ukraine*. Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/2022/08/02/transdnistria-moldova-and-russia-s-war-in-ukraine-pub-87609> adresinden alındı.
- Reuters (2022). *Moldova Says Russia's Gazprom Cuts Gas Supplies by 30%*. <https://www.reuters.com/business/energy/moldova-says-russias-gazprom-cuts-gas-supplies-by-30-2022-10-01/> adresinden alındı.
- Sanchez, W. A. (2022). *Moldova: Foreign Successes, Domestic Challenges, Geopolitical Monitor*.

- <https://www.geopoliticalmonitor.com/moldova-foreign-successes-domestic-challenges/> adresinden alındı.
- SeeNews (2022). *Moldova to Introduce State of Emergency, Ready to Receive Ukrainian Refugees.*
<https://seenews.com/news/moldova-to-introduce-state-of-emergency-ready-to-receive-ukrainian-refugees-president-774572> adresinden alındı.
- SpecialEurasia (2022). *Moldova Applied for EU Membership.*
<https://www.specialeurasia.com/2022/03/06/moldova-european-union-russia/> adresinden alındı.
- The United Nations Refugee Agency (2022a). *Statement delivered during the 73rd session of the Executive Committee of the High Commissioner's Programme (Geneva, 10-14 October 2022),*
<https://www.unhcr.org/excom/speeches/6346966e7/moldova.html?query=moldova> adresinden alındı.
- The United Nations Refugee Agency (2022b). *Ukraine Situation: Recalibration-Regional Refugee Response Plan-March-December 2022.*
<https://data.unhcr.org/en/documents/details/95965> adresinden alındı.
- Ukrinform (2022). *Sandu Explains Moldova's Move not to Join Russia Sanctions.* <https://www.ukrinform.net/rubric-politics/3446165-sandu-explains-moldovas-move-not-to-join-russia-sanctions.html> adresinden alındı.
- United Nations (2022). *Secretary-General's Remarks to the Media in Chişinău, Moldova.*
<https://www.un.org/sg/en/content/sg/press-encounter/2022-05-09/secretary-generals-remarks-the-media-chişinău-moldova> adresinden alındı.
- UNDP (2022). *Human Development Report 2021/2022,*
<https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/2022-insani-gelisme-raporu> adresinden alındı.
- U.S. News (2022). *U.S. Sanctions Target Corruption, Russian Operations in Moldova -Treasury Dept.*
<https://www.usnews.com/news/world/articles/2022->

10-26/u-s-targets-russian-influence-operations-in-moldova-treasury-dept adresinden alındı.

Wilson, A. (2022). *Cold Winter: How the EU can Help Moldova Survive Russian Pressure and Protect Its democracy*. European Council on Foreign Relations. <https://ecfr.eu/publication/cold-winter-how-the-eu-can-help-moldova-survive-russian-pressure-and-protect-its-democracy/> adresinden alındı.

World Bank (2020). *Changing the Development Paradigm in Moldova*. <https://www.worldbank.org/en/projects-operations/results/2020/10/01/changing-the-development-paradigm-in-moldova> adresinden alındı.

World Bank Group (2022). *World Bank Group and Moldova: Country Partnership Framework 2023-2027*, <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/70496934f62f1d4ef242f8435eb6c489-0080012022/original/Moldova-CPF-Landing-new.pdf> adresinden alındı.

YAZARLAR

Adnan SEYAZ

Adnan Seyaz lisans eğitimini Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (İngilizce) bölümünde tamamlamıştır. Lisansüstü çalışmalarını aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bilim Dalında tamamlayarak 2018 yılında “Sovyet Sonrası Rusya Federasyonu’nda Demokrasi Tecrübesi: Rekabetçi Otoriteryanizm” başlıklı teziyle doktor unvanını almıştır. Bir dönem Vilnius Üniversitesi’nde (Litvanya) eğitim görmüş ve Rusya, Almanya, Polonya ve Sırbistan’da çeşitli konferanslarda bildiriler sunmuştur. Çalışma alanları Rusya siyaseti, Post-Sovyet çalışmaları, demokratikleşme ve otoriterleşme konularını kapsamakta ve bu alanlarda yayımlanmış birçok makale ve kitap bölümü bulunmaktadır. 2009 yılından beri Kırklareli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde görev yapmaktadır.

Ahmet ATEŞ

Lisans derecesini Adnan Menderes Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden 2011 yılında almıştır. Müteakiben, aynı üniversitede “Stratejik İstihbarat ve Türk Dış Politikası’na Etkisi” başlıklı tezi ile yüksek lisans eğitimini 2013 yılında tamamlamıştır. 2015 yılında University of Delaware Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde doktora eğitimine başlamıştır. 2017 yılında “An Evaluation of the US Intelligence Community after 9/11” adlı tezi ile ikinci yüksek lisans derecesini alan Ahmet Ateş 2020 yılında aynı üniversiteden “Understanding the Change in Intelligence Organizations: An Institutional Framework” adlı tezi ile doktor unvanı almıştır. Temel araştırma alanları istihbarat ve ulusal güvenlidir.

Anıl Çağlar ERKAN

2011 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümünden mezun olmuştur. 2013 yılında Adnan Menderes Üniversitesi SBE Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans

Programını tamamlamıştır 2014 yılından beri Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Tefenni Meslek Yüksekokulu Yönetim ve Organizasyon Bölümü İnsan Kaynakları Yönetimi Programında Dr. Öğr. Üyesi olarak çalışmaktadır. Erkan, enerji, dış politika ve güvenlik alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

Ayça EMİNOĞLU

1997 yılında Yakın Doğu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde lisans eğitimini, 2009 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler anabilim dalında yüksek lisansını ve 2011-2015 yılları arasında yine Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası ilişkiler Anabilim dalında doktora eğitimini bitirmiştir. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası ilişkiler Bölümünde Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Eda TUTAK

1989 yılında İzmir’de doğan Dr. Öğr. Üyesi Eda Tutak; 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden bölüm birincisi ve yüksek onur öğrencisi olarak mezun oldu. Ardından 2014 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler anabilim dalı tezli yüksek lisans programını, 2021 yılında ise aynı üniversitede Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında doktora programını tamamladı. 2015-2017 tarihleri arasında İzmir Olgunlaşma Enstitüsü Araştırma Birimi’nde hizmet verdikten sonra 2017’de Gümüşhane Üniversitesi’nde Öğretim Görevlisi olarak göreve başlayan Tutak, 2022 yılında Doktor Öğretim Üyesi olarak Gümüşhane Üniversitesi İrfan Can Köse Meslek Yüksekokulu Hukuk Bölümüne atandı. Halen bu üniversitede Hukuk Bölümü Başkanı olarak görev yapan Dr. Öğr. Üyesi Eda Tutak, uluslararası ilişkiler alanında spesifik olarak deniz gücü,

denizcilik stratejileri ve denizcilik politikaları kapsamında çalışmalarını surdrmektedir.

Fevzi KIRBAŐLU

01.09.1993 tarihinde Erzurum İli Yakutiye İlçesi'nde doğdu. 2015 yılında Atatürk Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler B6lm'nden mezun oldu. 2019 yılında yüksek lisans 6ęrenimini Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda tamamladı ve “Avrupa Birliği'nin Yükselen Glere Y6nelik Politikası: Türkiye 6rneği” başlıklı yüksek lisans teziyle Uluslararası İlişkiler uzmanı unvanını aldı. 2019 yılında, Y6K 100/2000 Doktora Projesi kapsamında, Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik ve Ter6r 6ncelikli alanında doktora 6ęrenimine başladı. 2021 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler B6lm'nde Arş. G6r. olarak g6rev yapmayı sürdürmektedir.

G6khan 6ALAN

1989 yılı Tokat Erbaa doğumlu olan yazar, ilk orta ve lise eğitimini Erbaa'da tamamlamış, 2008-2012 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler B6lm'nde lisans, 2013-2015 yılları arasında Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. 2019 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda doktora eğitimine devam etmektedir. 2016 yılında Genelkurmay Harek4t Başkanlığı'nda Uluslararası İlişkiler Uzmanı olarak memuriyet g6revine başlayan yazar, h4lihazırda Milli Savunma Bakanlığı bünyesinde Giresun Askerlik Őube Başkanlığı'nda g6revine devam etmektedir. Evli olan yazar iyi seviyede İngilizce ve başlangıç seviyesinde Rusça bilmektedir.

Hasan YILMAZ

1995 yılında Kara Harp Okulundan mezun olmuş, çeşitli birlik komutanlığı ve yurt içi ve yurt dışı karargâh görevlerinde bulunmuştur. 2000-2001 yıllarında ABD Dz.Kuv.leri Yüksek Lisans Okulunda Uluslararası Güvenlik ve İstihbarat Çalışmaları alanında “Turkey and the Middle East: Threats and Opportunities” başlıklı tez ile yüksek lisans derecesi, 2015-2016 yıllarında Barselona Uluslararası Çalışmalar Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler alanında “Turkey’s Foreign Policy Towards Russia: Business as Usual?” başlıklı tez ile diğer yüksek lisans derecesini almıştır. 2018 yılında TSK’dan emekli olmuştur. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler Doktora Programı öğrencisidir.

Hülya KINIK

Hülya Kınık, 2012 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programından mezun olmuştur. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı yüksek lisans programını; 2022 yılında ise aynı üniversite ve anabilim dalında doktora eğitimini tamamlamıştır. Kınık’ın “Yükselen Güçler”in uluslararası sistem üzerindeki etkilerini, ağırlıklı olarak Türk Dış Politikası’na odaklanarak araştırdığı doktoru tezi, 2023 YÖK Üstün Başarı Ödülleri kapsamında Sosyal ve Beşerî Bilimler alanında yılın en iyi doktora tezi ödülüne layık görülmüştür. 2014-2023 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda Araştırma Görevlisi olarak görev yapan Kınık, Ağustos 2023 itibarıyla Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Dr. Öğretim Üyesi olarak görevine devam etmektedir.

Kemal GÖKÇAY

Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünden 2010 yılında mezun oldu. 2012’de aynı üniversite ve bölümde yüksek lisansını bitirdi. 2013-2014 yıllarında Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi’nde öğretim görevlisi olarak çalıştı. 2015 yılında MEB yurt dışı lüsans üstü bursu kapsamında ABD’ye gitti. Önce University of Texas at Austin (Austin, Teksas) 1 yıl dil eğitimi, ardından Georgia State University’de (Atlanta, Georgia) ikinci Master’ını tamamladı. 2019’dan beri Atatürk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmakta ve Bursa Uludağ Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde doktorasına devam etmektedir.

Meltem HASANÇEBİ

20.09.1991 tarihinde Trabzon ili Araklı ilçesinde doğdu. 2014 yılında Atatürk Üniversitesi - İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden mezun oldu. 2016 yılında Atatürk Üniversitesi - Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı’na başladı. 2021 yılında Giresun Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda yüksek lisans programını tamamladı ve “"Kemalist Söylem" Üzerinden Türk Dış Politikası’nı Anlamak” başlıklı yüksek lisans teziyle Uluslararası İlişkiler uzmanı unvanını aldı. 2021 yılında başladığı Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda doktora programına halen devam etmektedir.

Muhammet NEGİZ

Uludağ Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü mezunudur. Rusya Federasyonu Eğitim Bakanlığı Dil Bursu ile St. Petersburg Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi’nde eğitim almıştır. Erzincan Üniversitesi (EBYÜ) işletme yüksek lisansının ardından lisansüstü eğitimine EBYÜ-Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Ortak Doktora Programında devam etmektedir. Erzincan Üniversitesi’ndeki

araştırma görevliliği ve Abay Kazak Dil ve Kültür Merkezi koordinatör yardımcılığı görevleri sonrasında halen Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak akademik çalışmalarına devam etmektedir.

Muharrem BAYRAK

Muharrem Bayrak, Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ) Sosyal Bilimler Enstitüsü (SBE) Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı'nda YÖK 100/2000 "Uluslararası Güvenlik ve Terör" Doktora Programı'nda öğrencidir. Yüksek lisans eğitimini "Nordik ve AB güvenlik Yaklaşımlarının Güvenlikleştirme Teorisi Çerçevesinde Analizi" başlıklı teziyle 2019-2022 yılları arasında KTÜ SBE Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Doç. Dr. Vahit Güntay danışmanlığında tamamlamıştır. Lisans eğitimini 2014-2019 yılları arasında yine aynı üniversitede tamamlamıştır. Bayrak, 2022 yılında KTÜ SBE Uluslararası İlişkiler A.B.D. YÖK 100/2000 Uluslararası Güvenlik ve Terör Doktora programında öğrenciliğine devam etmektedir. Bayrak, KTÜ Stratejik Araştırmalar Merkezi'nde araştırmacı olarak görev üstlenmektedir. Araştırma alanlarını, uluslararası ilişkiler ana başlığı altında uluslararası güvenlik çalışmaları, güvenlik teorileri, terörizm ve siber güvenlik oluşturmaktadır.

Murat ÇEMREK

Sırasıyla ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde lisans, Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde yüksek lisans ve doktora ve Budapeşte Koleji: Yüksek İhtisas Çalışmaları Enstitüsü'nde (Macaristan) doktora sonrası çalışmasını tamamladı. Bilkent, Atatürk Alato (Kırgızistan), Selçuk, El Farabi (Kazakistan) Üniversitelerinde ve Polis Akademisi'nde lisanstan doktora çeşitli düzeylerde dersler verdi. Ahmet Yesevi Uluslararası Üniversitesi'nin (Kazakistan) Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün Kurucu Müdürlüğünü üstlendi. Selçuk Üniversitesi'nde Bölüm

Başkanlığı, Erol Güngör Türk Diasporası Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü ve Üniversite Erasmus Programı Koordinatörlüğünü yürütücülüğünü yapmış olan Çemrek, halen Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde Bölüm Başkanlığı, Türkçe ve İngilizce olmak üzere birçok ulusal ve uluslararası dergide makale, değerlendirme, kitap bölümü yazar Çemrek, birçok akademik derginin de editörler kurulu, hakem ve bilimsel danışmanlar kurulunda yer almaktadır.

Murat ÜLGÜL

Doç. Dr. Murat Ülgül, Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde öğretim üyesidir. 2006 yılında Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde lisans eğitimini bitirdikten sonra ABD'de Florida State University'de Doğu Avrupa ve Rus Çalışmaları programında (2008-2010) ve University of Delaware'da Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde (2010-2012) yüksek lisans yapmıştır. 2015 yılında University of Delaware'da doktorasını tamamlamıştır. Başta International Relations, Middle East Policy ve International Spectator olmak üzere birçok uluslararası ve ulusal dergide yayını ve kitap bölümleri olan Dr. Ülgül, aynı zamanda Uluslararası Güvenliğe Giriş (Nobel Akademik Yayıncılık, 2021) kitabının da editörlerindedir.

Müge YÜCE

2010 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programından, 2014 yılında Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (SAREN) Uluslararası İlişkiler yüksek lisans programından mezun olmuştur. 2020 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde doktora eğitimini tamamlayan yazar, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmaktadır. Özel çalışma alanı Çin Dış Politikası olan Yüce, daha önce Turku, Opole ve Tayvan National Chung Hsing Üniversiteleri'nde bulunmuştur.

Nimet KALKAN

Nimet Kalkan, İşletme Bölümü ve Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programlarında çift anadal yaparak Ufuk Üniversitesinden mezun olmuştur. Eğitimini burslu ve birincilik derecesi ile tamamlayan Kalkan, 2015 yılından bu yana Karadeniz Teknik Üniversitesi, İşletme Bölümü, Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır. Aynı üniversitede İşletme Bütünleşik Doktora Programını 2023 yılında tamamlayan Kalkan'ın akademik çalışmaları; stratejik yönetim, uluslararası işletmecilik, birleşme ve satınalmalar, ihracat, sürdürülebilirlik ve etik gibi konular üzerine yoğunlaşmaktadır.

Nükhet GÜNTAY

Nükhet Güntay, 2016 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans eğitimini tamamlamıştır. 2020 yılında yine Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. 2021 yılında aynı programda, Güvenlik ve Terör alanında 100/2000 YÖK Projesi destekli burslu doktora eğitimine başlamıştır ve bu programda çalışmalarını sürdürmektedir. Lisans eğitimi sırasında Mevlâna değişim programı kapsamında Kazakistan'da, yüksek lisans ve doktora eğitimi sırasında Erasmus değişim programı kapsamında Portekiz'de bulunmuştur.

Rukiye PATAN

Rukiye Aleyna Patan 1998 yılında İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 2016 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programına başlayıp 2020 yılında mezun oldu. Aynı yıl içerisinde Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde Yüksek Lisans programına başlayan Rukiye Aleyna Patan, Potsdam

Üniversitesi'nde değişim programını tamamladıktan sonra 2023 yılında Münih Teknik Üniversitesi'nde ikinci Yüksek Lisans eğitimine başlamıştır.

Vahit GÜNTAY

2008 yılında Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans eğitimini tamamlamıştır. 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini, 2016 yılında yine aynı programda doktora eğitimini tamamlamıştır. 2009-2016 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapan GÜntay, 2017 yılından bu yana aynı bölümde Doç. Dr. olarak görevine devam etmektedir. Doktora çalışması öncesi ve sonrasında yurtiçi ve dışında siber güvenlik ile ilgili birçok araştırma ve projeye katkı sağlayan GÜntay; lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde Siber Politikalar, Siber İstihbarat ve Dış Politika, Dijital Diploması, Devletler ve Yapay Zekâ gibi dersler vermektedir.

KARADENİZ

2022 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA
BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

KTÜ-SAM Kitapları 3

www.ktu.edu.tr/sam

ISBN: 978-605-2271-60-5

© 2023 Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları

1. Baskı: Aralık 2023, Trabzon